

ВИБОРЧЕ ПРАВО ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

Козодой Л.М., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Будь-які правові явища та політичні процеси, у правовій державі зокрема і процес передачі влади, не можуть відбуватися та функціонувати без забезпечення певними гарантіями.

З метою проведення законних виборів та легітимізації їх результатів, держава має створити належний правовий механізм, спрямований на усунення можливих причин і перешкод неповного або неналежного забезпечення народовладдя.

Гарантіями реалізації виборчих прав є закріплення в нормах Конституції України загальних основоположних норм-гарантій, норм-принципів, які певною мірою гарантують основним суб'єктам виборчого процесу реалізацію своїх виборчих прав – право обирати і бути обраним до органів державної влади, чи до органів місцевого самоврядування. Держава зобов'язана гарантувати їх реальне здійснення. Права суб'єктів виборчого процесу мають бути гарантовані та захищені від порушень з боку самої держави, або її органів, посадових осіб та свавілля різних ситуаційно створених політичних сил, чи окремої впливової групи зацікавлених осіб.

До нормативно-правових гарантій виборчих прав громадян належить система конституційних та законодавчих норм, які визначають та закріплюють загальні принципи функціонування інститутів прямого народовладдя, коло суб'єктів здійснення безпосередньої демократії, цілі, яких вона має досягнути.

Відповідно норми виборчого права є первинною й головною складовою виборчого права та зберігають всі його властивості і відбивають особливості механізму правового впливу на поведінку суб'єктів виборчих правовідносин в процесі реалізації конституційного права обирати та бути обраними до органів публічної влади.

Основоположна роль у механізмі правового регулювання виборчих правовідносин надається конституційним нормам, оскільки вони врегульовують найважливіші за своїм змістом політичні відносини, пов'язані із формуванням та функціонуванням органів державної влади та органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Приписи конституційно-правових норм охоплюють всі стадії виборчого процесу, впливають на всіх суб'єктів та учасників виборчого процесу. Так, ст. 71 Конституції України визначає: “Вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Виборцям гарантується вільне волевиявлення” [1, Ст. 141].

Основна частина нормативно-правових гарантій міститься в нормах законів, які врегульовують конкретний вид виборів, а також у Законі України “Про Центральну виборчу комісію”. У всій сукупності норми виборчого права врегульовують різні виборчі правовідносини, і тому можуть класифікуватися за різними критеріями. Так, за цільовим призначенням вони можуть бути поділені на регулятивні та охоронні. При цьому для виборчого права характерно те, що регулятивних норм переважна більшість, і вони спрямовані на врегулювання суспільних відносин, які визначають діяльність суб'єктів виборчого процесу, пов'язану з реалізацією права обирати та бути обраним. Регулятивні норми визначають правову регламентацію та практичну основу виборчих правовідносин, також умови та порядок призначення виборів, порядок формування виборчих комісій, утворення виборчих округів, порядок голосування та ін.

Охоронні ж норми мають забезпечити примусове виконання визначених в регулятивних нормах вимог при невиконанні їх суб'єктами та учасниками виборчого

процесу. Такі примусові дії забезпечуються застосуванням заходів кримінальної, адміністративної та іншого виду відповідальності, розглядом спірних питань виборчими комісіями та судами. Необхідно зазначити, що для сучасного національного виборчого законодавства стає характерним те, що у ньому є норми гарантії. Ці норми посідають самостійне місце в механізмі правового регулювання виборчих правовідносин, пов'язаних із забезпеченням реалізації суб'єктами виборчого процесу своїх прав. Фактично гарантійні норми виконують правозабезпечуючу функцію в механізмі правового регулювання всіх видів виборів. Введення до виборчого права інституту організаційних, інформаційних і процесуальних гарантій реалізації та захисту суб'єктивного політичного права громадян – якісно новий крок на шляху розвитку сучасного виборчого права [2, с. 46].

Виборчо-правові норми залежно від ролі, яку вони виконують в механізмі правового регулювання, поділяються на матеріальні та процесуальні. Матеріальні норми виборчого права визначають зміст діяльності суб'єктів виборчого процесу, їхні права та обов'язки, обсяг та межі реалізації.

Процесуальні норми виборчого права врегульовують порядок реалізації виборчих прав та обов'язків, визначають форми та процедури, якими керуються суб'єкти виборчого процесу, визначають послідовність виконання виборчих дій. Від них залежить настання необхідних умов для реалізації матеріальних норм.

За засобом впливу на поведінку суб'єктів виборчого процесу норми виборчого права можна поділити на зобов'язуючі, забороняючі та уповноважуючі. Названа група норм безпосередньо є нормами гарантіями реалізації виборчих прав та обов'язків.

До нормативно-правових гарантій також належать норми, які передбачають юридичну відповідальність за порушення норм виборчого законодавства в разі порушення їх суб'єктами та учасниками виборчого процесу. “Юридична відповідальність за порушення законодавства про вибори та референдуми передбачає негативну реакцію держави щодо порушення права громадянина на участь у цих заходах. Вона виражена у відповідній правовій формі та передбачає як засудження самого правопорушення, так і його суб'єкта” [3, с. 337]. Юридичну відповідальність суб'єктів виборчого процесу залежно від того, якими нормативно-правовими актами вони передбачені, можна поділити на такі види: кримінально-правова, адміністративно-правова, цивільно-правова. Отже конкретна галузь права передбачає вид та міру юридичної відповідальності суб'єктів виборчого процесу за порушення ними виборчого законодавства.

Список використаних джерел:

1. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30.
2. Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации. Учебник для вузов. Отв. Редактор – доктор юридических наук А.В. Иванченко. – М.: Издательство НОРМА, 1999. – 856 с.
3. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-ї річниці незалежності України. – К.: Інститут держави і права ім. Корещького НАН України, 2001. – 356 с.